

A legfontosabb “tananyag”: A konfliktusmegoldás I.

2022.05.09.

Válaszúton az iskolarendszer

Bevezető

2018 tavaszán a Demokratikus Nevelésről szóló I. konferenciánkon a Bas Rosenbrand így kezdte előadását:

Végzettségemre nézve tanító vagyok. Miután egy ideig egy “normális” iskolában tanítottam, egy idő után rájöttem, hogy nem értek egyet a rendszerrel. Ekkor két dolog között választhattam: vagy keresek egy más foglalkozást, vagy megpróbálom megváltoztatni a rendszert. A másodikat választottam. Egy iskolában dolgoztam egy tanítónővel, akivel annyira hasonlóan gondolkodtunk, hogy nagyon gyorsan megegyeztünk, hogy egy új iskolát fogunk alapítani az általunk elképzelt új rendszer szerint. Már abban az iskolában, ahol eddig dolgoztunk is azzal kísérleteztünk, hogy megpróbáljuk megtalálni azt, hogy mennyi teret, időt, “tudást” tudunk adni a gyerekeknek ahhoz, hogy saját maguk döntsenek el dolgokat.

Az iskolában az volt a rendszer, hogy egy adott tevékenységgel maximum 4 gyerek foglalkozhat. Ezért a nap elején a mi feladatunk volt, hogy úgy rendezzük a dolgokat, hogy ez a szabály be legyen tartva. Egyszer arra gondoltunk, hogy ezt maguk a gyerekek is elrendezhetnék. Azt mondtuk nekik: “Itt az idő, csináljatok azt, amit szeretnétek!” Ekkor percekben belül mindenki elfoglalta magát.

Nem létezett továbbra a 4-es szabály. Ezért a gyerekek, akik

már 4-en voltak, és egy ötödik csatlakozni akart hozzájuk, nem mondhatták azt, hogy nem jöhetsz, mert már 4-en vagyunk. Ezért az 5. érkezőnek már nem mondhatták ezt a szöveget, hanem meg kellett indokolniuk, hogy miért szeretnék, ha valaki nem csatlakozhat. Ez azt is jelenthette, hogy innentől kezdve voltak konfliktusok.

Nekünk egy új szerepben kellett megtalálni magunkat: "Miként tudunk a gyerekeknek segíteni, hogy meg tudják oldani a konfliktusokat, amik most így keletkeztek." Amit a szituációban tanultunk az az volt, hogy a gyerekek nagy mértékben képesek megoldani a konfliktusokat.

Röviden arról, hogy miként segíthetünk nekik ebben: Létrehoztunk legelsősorban egy biztonságos teret, ahol lehetőség volt arra, hogy amíg az egyik fél beszél, a másik meghallgassa. Azután a másik beszélt és az első (meg)hallgatott. Ezzel abban segítettük, hogy megtalálják azt, hogy ki mit akart. Ha ennek folyamán mindkét fél meg tudta hallani és érteni amit a másik akart, akkor találni tudtak egy megoldást. Ennek alapján a gyerekek megtanulták, hogy hogyan lehet konfliktust megoldani.

Nekem volt egy osztályom, a kollégámnak, akivel együtt szerettem volna egy új iskolát alapítani egy másik. Ezen túl volt még két másik tanár is a maguk osztályával. Ez a két másik osztály a régi (max 4) szabályt alkalmazta. Mi innovatívak, vagy forradalmárok voltunk. Ekkor történt az, hogy a másik osztályokból 4 gyerek együtt játszott már, a négy osztály közös terében, hogy az én osztályomból gyereke jöttek és csatlakozni akartak a négy gyerekhez.

Így két különféle kulturát figyelhettél meg. Az egyik kultúra azt mondta: Mi már négyen vagyunk nem csatlakozhatsz. Az újonnan jöttek azt mondták, mi elférünk itt, mindannyian tudnánk játszani! Nem, meg vagyunk négyen. Mire az újonnan jöttek azt mondták: Mi lehetünk a postások, és hozzuk nektek a leveleket. Nem mi négyen vagyunk.

Így láthattuk, hogy fiatal gyerekek megtanulhatják azt, hogy követik a szabályokat, vagy e helyett koncentrálhatnak arra, hogy megoldásokat találjanak. De ehhez a másodikhoz az kell, hogy megtanuljad azt, hogy hogyan oldasz meg konfliktusokat. Ha nincsenek szabályok, akkor ez szükséges, mert akkor lesznek konfliktusok.

Ez egy fontos dolog volt, amit abban a 4 évben tanultunk, amíg előkészítettük az iskolánkat.

Szabályok vagy megoldások?

Szeretném elmagyarázni, hogy miben rejlik ennek a két kultúrának a különbsége, amit Bas Rosenbrand említ.

Gyerekek ugyanarról a környékről, ugyanabban az életkorban, hasonló társadalmi háttérrel érkeztek az iskolába, mégis óriási különbség volt a viselkedésükben. Az egyetlen különbség tanáraik megközelítésében volt abban, hogy az egyik csoportnak lehetősége volt magának kiválasztani azt, hogy mivel foglalkoznak. Ez a különbség oda vezetett, hogy az egyik csoport mereven ragaszkodott a szabályokhoz, míg a másik szeretett volna megoldásokat találni.

Két amerikai pszichológus, R. F. Peck és R. J. Havighurst megpróbálta a gyerekek morális fejlődését vizsgálni 1960-ban megjelent, „A jellemfejlődés pszichológiája” c. könyvében.

Úgy találták, hogy a gyerekek viselkedését öt típusba lehet sorolni:

- morál nélküli (amorális),
- célorientált,
- konformista, (szabályokhoz mereven ragaszkodó)
- irracionális – követő,
- racionális – önzetlen (altruista).

Az első fokozatról nem lehet sokat mondani. Nem is jut eszünkbe, egy újszülöttet jónak vagy rossznak tartani. Elemi szükségleteit szeretné kielégíteni.

A célorientált fázisban a gyerek tevékenységét az elérendő célok motiválják: enni kapni, dicséretet érdemelni vagy egy kilátásba helyezett büntetést elkerülni. A kis gyerekekre ez az első két fokozat jellemző.

Peck és Havighurst szerint a legtöbb felnőtt morális fejlődése lezárul a harmadik és negyedik stádiumban. A konformista fokozat azt jelenti, hogy az ember viselkedését a környezetéhez hasonlítja. Igyekszik elkerülni, hogy kinevessék, kevesen hajlanak arra, hogy egy a többiekéhez képest új véleményt képviseljenek, ha ezzel egyedül állnak.

Az irracionális követő viselkedés hasonlít ehhez, de itt létezik egy megfogalmazott szabálygyűjtemény. A szabályokat ezek az emberek nem kérdőjelezik meg. A különbség a két fokozat között nem túl jelentős: az egyik a többi emberre néz, és igyekszik nekik megfelelni, míg a másik a megfogalmazott szabályra, és azt kérdi, hogy egy tevékenység nem ütközik-e valakinek rosszsallásába vagy valamely szabályba.

A racionális önzetlen emberek (altruisták) máshogy látják a szabályokat. A szabályok számukra nem eleve adottak, hanem közösen megalkotottak. A szabálynak való alávetésük nem automatikus, hanem annak következménye, hogy a fennálló szabályokat elfogadják, mert azok meghozatalában közreműködtek (még akkor is, ha nem értettek velük mindenben egyet!). A szabályalkotás értelmét abban látják, hogy egy közösségen belül lehetőleg minél több igényt ki tudjanak elégíteni. Mindez önmagukra és a többiekre is érvényes. Az ilyen embereknek fontos a többi ember jóléte, és hajlandók arra, hogy gondolkodjanak azon, hogy ez hogyan érhető el.

Természetesen, mint minden elmélet, ez is csupán közelíti a valóságot. Nem lehet kristálytiszta önzetlen embert se ebbe

vagy abba a kategóriába besorolni. Itt inkább tendenciákról van szó, amelyek azonban összességében jellemezhetnek egy-egy embert, egy-egy emberi viselkedést.

Visszatérve a racionális-önzetlen fokozatra, nem sok vita lehet arról, hogy ez valóban az erkölcsi fejlődés legfelső foka. Arról azonban már késhegyig menő vita szokott folyni, hogy hogyan juthatunk el ide.

Mit tehetünk a legkisebb gyermekkortól kezdve, hogy eljussanak a legfelsőbb fokozatra?

Tíz évvel könyvük megjelenése után két angol pszichológus „A gyerekek jellemének fejlődése” c. könyvében megállapította, hogy már a kis gyerekek viselkedésében is mind az öt „fokozat” megtalálható. Ezzel a megszorítással vizsgáljuk meg, hogy mit is jelentenek Peck és Havighurst szerint a különféle fejlődési fokozatok.

Ez fontos megállapítás és megmutatja Bas Rosenbrand megállapításának jelentőségét. A gyerekek így abban kapnak segítséget, hogy fejlődjön bennük az a képesség, hogy eljussanak a morális fejlődés legmagasabb fokozatára, és ne ragadjanak meg a 3. és a 4. fokozaton.

Itt a folytatás: A legfontosabb “tananyag”: A konfliktusmegoldás II.

Kapcsolódó oldalak:

- Fóti Péter: A legfontosabb “tananyag”: A konfliktusmegoldás II.
- Fóti Péter: A gyerekek morális fejlődése
- Fóti Péter: Meghallgatni a gyerekeket
- Bas Rosenbrand: A kommunikáció négy módja